

# Rolbiecki, Waldemar

---

## XIII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 16/3, 729-732

---

1971

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.



### XIII MIĘDZYKARODOWY KONGRES HISTORII NAUKI

W dniach od 18 do 24 sierpnia 1971 r. odbył się w Moskwie XIII Międzynarodowy Kongres Historii Nauki<sup>1</sup>. Przedłużeniem jego było Sympozjum Keplerowskie (zorganizowane z okazji 400-tnej rocznicy urodzin Johanna Keplera) w Leningradzie w dniach od 26 do 28 sierpnia tegoż roku. Miejscem obrad Kongresu w Moskwie był gmach Uniwersytetu im. Łomonosowa na Wzgórzach Leninowskich, a miejscem obrad Sympozjum Keplerowskiego — leningradzkie Planetarium.

W Kongresie wzięło udział około 2000 osób z 41 krajów. Z dotychczasowych kongresów historii nauki był to więc kongres najliczniejszy i reprezentujący najwięcej krajów<sup>2</sup>. Także zakres poruszanej na nim problematyki naukowej był znacznie szerszy od zakresów tematycznych kongresów poprzednich. Jak stwierdził — otwierając Kongres — przewodniczący Komitetu Organizacyjnego, akademik B. M. Kiedrow (ZSRR), „historia nauki staje się w coraz większym stopniu nauką kompleksową, wymagającą udziału specjalistów wielu gałęzi wiedzy; ta okoliczność określiła skład uczestników Kongresu — oprócz historyków nauki biorą w nim udział wybitni fizycy, chemicy, matematycy i biologowie”. Ogólną tendencją Kongresu było wiązanie historii nauki z współczesnymi problemami nauki, a zwłaszcza z problemami jej organizacji i planowania jej rozwoju. Tendencję tę wyrażała zwięźle półoficjalna dewiza Kongresu: „Znać przeszłość, aby orientować się w teraźniejszości i przewidywać przyszłość”.

Koncepcja organizacyjna obrad moskiewskiego kongresu była prawie identyczna z taką koncepcją poprzedniego kongresu paryskiego<sup>3</sup> z tym, że zrealizowana została w większych rozmiarach.

Kongres otwierała sesja plenarna i także sesja Kongres ten zamykała. Poza licznymi przemówieniami powitalnymi, sprawozdawczymi i przemówieniem zamykającym, sesję te wypełniły referatami zamówionymi przez Komitet Organizacyjny. Były to referaty następujące: B. M. Kiedrow (ZSRR) *Historia nauki i zasady jej opracowywania*, G. Canguilhem (Francja) *Historia nauki o życiu od czasów Darwina*, G. Seaborg (USA) *Historia transuranowców i perspektywy ich przyszłości*, G. Holton (USA) *Nowe spojrzenie na analizę historyczną nowoczesnej fizyki*, I. Malecki (Polska) *Rola historii nauki w rozwoju naukoznawstwa*.

Między tymi dwoma sesjami plenarnymi prace Kongresu toczyły się na zebraniach 14 kolokwium oraz 25 sekcji i podsekcji (podają te liczby według uprzedniego planu, od którego nastąpiły w trakcie realizacji niewielkie odchylenia). Zebrania

<sup>1</sup> Niniejsza nota informacyjna pisana jest bezpośrednio po powrocie z Kongresu i ma być dołączona do numeru „Kwartalnika” będącego już w bardzo zaawansowanym stadium druku. Zawiera ona tylko najważniejsze informacje o charakterze ogólnym. Jednak redakcja „Kwartalnika” ma zamiar powrócić do spraw Kongresu, zamieszczając (prawdopodobnie w numerze 1/1972) bardziej szczegółowe i wnikliwe sprawozdania opracowane przez wielu jego uczestników, reprezentujących różne specjalności i uczestniczących w pracach różnych kongresowych kolokwium, sekcji i innych zespołów. Te szczegółowe sprawozdania umożliwią też zapewne (ale dopiero one) dokonanie dostatecznie dojrzałej oceny ogólnej Kongresu.

<sup>2</sup> W X Kongresie w 1962 r. w USA wzięło udział ok. 400 z 30 krajów, w XI Kongresie w 1965 r. w Polsce — 700 osób z 27 krajów, w XII Kongresie w 1968 r. we Francji — 700 z 32 krajów.

<sup>3</sup> Sprawozdanie z XII Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w 1968 r. zob. „Kwartalnik” nr 1/1969 s. 173—191.

nia kolokwialne wypełnione były referatami zamówionymi (podobnie jak referaty plenarne) przez Komitet Organizacyjny na wniosek i przy współudziale tzw. organizatorów poszczególnych kolokwii (wyznaczonych przez ten Komitet spośród uczonych radzieckich); po referatach następowały dyskusje. Zebrania sekcji i podsekcji wypełnione były komunikatami zgłoszonymi przez uczestników Kongresu, po których także następowały krótkie dyskusje lub pytania.

W zasadzie wszystkie referaty (plenarne i kolokwialne) oraz streszczenia komunikatów — każdy w tylko jednym dowolnym języku kongresowym (rosyjskim, francuskim, angielskim lub niemieckim) — wydane zostały metodami małej poligrafii w niewielkich broszurach, które wręczane były uczestnikom podczas ich rejestracji. Od zasady tej było jednak sporo odstępstw spowodowanych głównie niedotrzymaniem przez niektórych autorów terminów składania tekstów Komitetowi Organizacyjnemu. Wszystkie te materiały — uzupełnione i poprawione — wydane zostaną w przyszłości w aktach Kongresu.

Kolokwia (według planu) były następujące (w nawiasach podaję nazwiska ich organizatorów):

- C1. Nauka o nauce a historia nauki (S. R. Mikulinski),
- C2. Osobowość uczonego a historia nauki (M. G. Jaroszewski),
- C3. Starożytność a nowożytność (I. G. Baszmałowa),
- C4. Nauka średniowieczna i stosunki między Wschodem a Zachodem (A. P. Juszkiewicz),
- C5. Drogi rozwoju analizy funkcjonalnej (K. A. Rybnikow),
- C6. Główne etapy w rozwoju mechaniki klasycznej — stulecia XVII—XX (zmarły niedawno I. B. Pogrebyski, a następnie A. N. Bogoljubow),
- C7. Powstanie i rozwój fizyki relatywistycznej i kwantowej (B. G. Kuzniecowa),
- C8. 100-lecie urodzin E. Rutherforda (P. L. Kapica),
- C9. Wykorzystanie nowej techniki w krajach rozwijających się (S. W. Szuchardin),
- C10. Teoria ewolucji i genetyka (L. J. Bljacher),
- C11. Międzydiscyplinarne spotkanie poświęcone historii nauki na Syberii (A. P. Okładnikow, zebrania tego kolokwium nie doszły do skutku),
- C12. 75-lecie nauki o radioaktywności (G. N. Flerow),
- C13. Rola logiki i metodologii nauk w badaniach z zakresu historii nauki (B. S. Griaznow),
- C14. Międzydiscyplinarne spotkanie poświęcone 150-leciu urodzin P. L. Czebyszewa.

Sekcje i podsekcje były następujące (podaję ich oryginalną numerację, powstałą w wyniku ewolucji ich pierwotnej listy):

- I. Ogólne problemy historii nauki i techniki,
  - IA. Historia i perspektywy rozwoju badań systemowych i ogólnej teorii systemów,
  - II. Historia organizacji badań naukowych,
  - III. Historia starożytnej nauki i techniki,
  - IV. Historia średniowiecznej nauki i techniki,
  - V. Historia matematyki i mechaniki,
    - VA. Historia matematyki,
    - VB. Historia mechaniki,
  - VI. Historia fizyki i astronomii,
    - VIA. Historia nowej i najnowszej fizyki,
    - VIB. Historia fizyki i astronomii,
  - VII. Historia chemii (wraz z farmacją),
  - VIII. Historia nauk o Ziemi,
    - VIIIA. Historia geografii i oceanologii,
    - VIIIB. Historia geologii,
  - IX. Historia biologii (wraz z podstawami medycyny),

- IXA. Historia biologii,
- IXB. Historia teoretycznych podstaw medycyny,
- X. Historia nauk o człowieku,
- XI. Historia techniki,
- XIA. Historia górnictwa i metalurgii,
- XIB. Historia budowy maszyn i transportu,
- XIC. Historia radiotechniki i elektrotechniki,
- XIE. Historia techniki budowlanej,
- XII. Historia lotnictwa, raketnictwa oraz techniki przestrzeni kosmicznej i nauki o niej.

Ponadto podczas Kongresu odbyło się wiele zebrań różnych naukowych instytucji międzynarodowych. Do najważniejszych z nich należały: zgromadzenie ogólne Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki<sup>4</sup>, zgromadzenie ogólne Międzynarodowej Akademii Historii Nauki<sup>5</sup>, posiedzenie Komitetu Międzynarodowej Współpracy w Zakresie Historii Techniki (ICOHTEC)<sup>6</sup>, posiedzenia szeregu komisji i komitetów Sekcji Historii Nauki MUHiFN — m.in. Komitetu Kopernikowskiego (międzynarodowego, pod przewodnictwem prof. J. Bukowskiego). Odbyły się także różne inne spotkania — m.in.: spotkanie redaktorów wydawnictw periodycznych w zakresie historii nauki i spotkanie poświęcone zagadnieniom nauczania historii nauki.

Na zebraniach instytucji międzynarodowych dokonano m.in. wyboru ich nowych władz. Przewodniczącym Sekcji Historii Nauki MUHiFN został Joseph Needham (Wielka Brytania), wiceprzewodniczącymi — Bonifatij M. Kiedrow (ZSRR) i René Taton (Francja), członkami rady — Tadashi Watanabe (Japonia) i Eugeniusz Olszewski (Polska), sekretarzem — Olaf Pedersen (Dania), zastępcą sekretarza — Josef Smolka (Czechosłowacja), skarbnikiem — Frank Greenaway (Wielka Brytania). Prezesem Międzynarodowej Akademii Historii Nauki został Willy Hartner (NRF), wiceprezesami — A. R. Hall (Wielka Brytania), Nikolaï A. Figurowski (ZSRR) i Georges Canguilhem (Francja), sekretarzem — Pierre Costabel (Francja, pełni on swój urząd dożywotnio), zastępcą sekretarza — Mirko Grmek (Francja). Przewodniczącym ICOHTEC został ponownie Eugeniusz Olszewski<sup>7</sup>.

Nowymi członkami-korespondentami Akademii zostali spośród Polaków: Włodzimierz Hubicki, Kazimierz Opalek, Paweł Rybicki i Eugeniusz Rybka, a dotychczasowy członek-korespondent Henryk Barycz wybrany został członkiem rzeczywistym.

Akademia przyznała medale Aleksandra Korého<sup>8</sup> zespołowi autorów dzieła *Historia nauki polskiej* (Polska)<sup>9</sup> oraz zespołowi autorów dzieła *Istoriija otieczestwiennej matematiki w czteryech tomach* (ZSRR)<sup>10</sup>, a także nagrodę w konkursie dla młodych historyków nauki<sup>11</sup> Grażynie Rosińskiej (Polska) za pracę *Sandivogius de Czechel et l'astronomie à l'Université de Cracovie vers 1430*.

<sup>4</sup> Sprawozdanie z poprzedniego zgromadzenia ogólnego tej Sekcji zob. „Kwartalnik” nr 1/1969 s. 214—217.

<sup>5</sup> Sprawozdanie z poprzedniego zgromadzenia ogólnego tej Akademii zob. „Kwartalnik” nr 1/1969 s. 213—214.

<sup>6</sup> Informacje o powołaniu tego Komitetu zob. „Kwartalnik” nr 1/1969 s. 217—218; zob. też nr 2/1971 s. 460.

<sup>7</sup> Nie dysponując obecnie dostatecznie kompletnymi i sprawdzonymi materiałami (por. przypis 1), poprzestaję tu na przedstawieniu obsady stanowisk najważniejszych.

<sup>8</sup> Informację o tych medalach zob. „Kwartalnik” nr 4/1966 s. 419 i nr 1/1969 s. 213.

<sup>9</sup> Por. niniejszy numer s. 609—626 i 685.

<sup>10</sup> Por. „Kwartalnik” nr 1/1970 s. 154—156.

<sup>11</sup> Informacje o tym konkursie zob. „Kwartalnik” nr 1/1969 s. 219.

Przyjęto do wiadomości i wstępnie zaakceptowano zaproszenie delegacji Japonii do odbycia w tym kraju następnego, XIV Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki.

Delegacja polska na Kongres moskiewski, której przewodniczył prof. B. Sucho-dolski, składała się z 42 osób: Tadeusz Alek-Kowalski, Józef Babicz, Henryk Barycz, Andrzej Biernacki, Jerzy Bukowski, Jan Władysław Chojna, Anna Czekajewska-Jędrusik, Jerzy Dobrzycki, Jan Fijałek, Małgorzata Frankowska-Terlecka, Wojciech Gasparski, Eugeniusz Geblewicz, Antonina Halicka, Włodzimierz Hubicki, Andrzej Kempfi, Teodor Kokta, Salomea Kowalewska, Zdzisław Kowalewski, Władysław Krajewski, Leszek Kuźnicki, Antoni Łaszkiewicz, Ignacy Malecki, Kazimierz Maślankiewicz, Marian Mazur, Helena Ozonkowa, Eugeniusz Olszewski, Teresa Ostrowska, Halina Pacowska, Irena Pietrzak-Pawłowska, Waldemar Rolbiecki, Grażyna Rosińska, Wacław Różański, Eugeniusz Rybka, Zofia Skubała-Tokarska, Irena Stasiewicz-Jasiukowa, Mieczysław Subotowicz, Bogdan Suchodolski, Aleksander Tuszko, Waldemar Voisé, Bogdan Walentynowicz, Zbigniew Wójcik, Zdzisław Wojtaszek.

Przedstawiając na Kongresie swoje prace w postaci pisemnej, uczestniczyło w nim jednak znacznie szersze grono polskich pracowników nauki; nie wszyscy oni mogli być na Kongresie osobiście.

Polacy przedstawili 1 referat na plenum, 6 referatów kolokwialnych oraz około 80 komunikatów. Większość tych prac (61) wydana została jeszcze przed kongresem w polskim siedmiotomowym wydawnictwie *Études d'histoire de la science et de la technique*, Varsovie 1971<sup>12</sup>. W wydawnictwie tym komunikaty podane zostały nie w streszczeniach (jak w materiałach organizatorów Kongresu) lecz w wersjach rozwiniętych. Delegacja polska była jedyną delegacją, która swe referaty i komunikaty przedstawiła w takim wydawnictwie. Także tylko delegacja polska — obok delegacji gospodarzy — przedstawiła Kongresowi wystawę wybranych wydawnictw swego kraju z zakresu historii nauki i techniki oraz naukoznawstwa. Niestety transport zarówno *Études*, jak i eksponatów na ową wystawę nie zdążył do Moskwy przed otwarciem Kongresu; dotarł na Wzgórza Leninowskie dopiero w trzecim dniu jego trwania, co bardzo zmniejszyło efekt obu tych pracochłonnych przedsięwzięć. Mile przyjętym wydarzeniem — w dwustronnych już tylko stosunkach polskich i radzieckich historyków nauki i techniki — było ukazanie się i dostarczenie do Moskwy w przededniu Kongresu pierwszych egzemplarzy tzw. numeru radzieckiego, tj. numeru 2/1971 „Kwartalnika Historii Nauki i Techniki”.

Waldemar Rolbiecki

<sup>12</sup> Spis treści i inne informacje o tym wydawnictwie zob. „Kwartalnik” nr 2/1971 s. 457—459